

ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ 'ਤੇ

ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫਗਾਨਾ

-ਗੁਰਸਿਖ ਫੀਚਰਜ਼

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ

ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਅੰਦਰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ' ਬਾਰੇ ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫਗਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅਨਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਸਮਝ ਹੀ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਾਂਅ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਰਤੋਂ, ਪਰ ਅਰਥ ਆਪਣੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਰੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅਨਰਥ ਕਰਨ ਦੀ ਇਹ ਰੀਤ ਸਵਾਮੀ ਦਇਆਨੰਦ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ, ਨਾਮਧਾਰੀ, ਨਿਰੰਕਾਰੀ, ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ., ਨੂਰਮਹਿਲੀਏ ਆਦਿ ਤਕ ਇਕ ਹੀ ਕੜੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫਗਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਹੀ ਫਰਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਧਾ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਬੜੀ ਸੂਝ ਵਰਤ ਕੇ ਅਸਿੱਧਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਉ, ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਾਲਾ ਅਫਗਾਨਾ ਨੇ ਕੀ ਛੱਪੜ ਟੁੱਬੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਰੋਵਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚ ਕੀ ਥਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸਦਾ ਕੀ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ 2 ਤੋਂ 9ਵੀਂ ਵਿਚ ਪੰਨਾ 115-116 ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਸਰੋਵਰਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ

ਅਸੀਂ ਵੇਖ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੀ ਬਾਉਲੀ ਬਣ ਰਹੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਥੇ ਅਮੀਰ ਗ਼ਰੀਬ, ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਸਭ ਸਿੱਖ ਮਿਹਨਤ-ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਹਰੇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਤਸ਼ਾਹ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਭੀ ਕਿਉਂ ਨਾ? ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਈ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ 25 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਗੱਭਰੂ ਸਨ, ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਆਪ ਸਿਰ ਉਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਟੋਕਰੀਆਂ ਢੋਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਚੱਕ ਵਿਚ ਸਰੋਵਰ ਬਣਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਓਦੋਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਰੁਝੇਵੇਂ ਸਨ-ਆਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼, ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੇ ਰੋਟੀ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ, ਚੂਨੇ, ਇੱਟਾਂ ਆਦਿਕ ਮਸਾਲੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਾਸਤੇ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਕਰਾਏ, ਨਗਰ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਭੀ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਸਰੋਵਰ ਭੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਲੱਖਾਂ ਇੱਟਾਂ ਅਤੇ ਮਣਾਂ-ਮੂੰਹੀ ਚੂਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਿੱਤ ਆਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਲਈ ਰਸਦ ਦਾ ਬਾਹਰੋਂ ਮੰਗਾਇਆ ਜਾਣਾ-ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੁਝੇਵੇਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਵੇਹਲਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਆਪ ਭੀ ਟੋਕਰੀ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਗਾਰੇ ਚੂਨੇ ਆਦਿਕ ਦੀ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਮਰ ਉਸ ਵਕਤ 15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਟੱਪ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਏ ਪੂਰਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਉਹ ਭੀ ਤੁਰਦੇ ਸਨ, ਪਰਬੰਧ ਵਿਚ ਭੀ ਹੱਥ ਵਟਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਟੋਕਰੀ ਢੋਣ ਵਾਲੀ ਮਿਹਨਤ-ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਭੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਖੇਡ ਸੀ। ਲੋਕ ਹੁਣ ਤਕ ਦੇ ਮਹੰਤਾਂ ਤੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੂੰ ਗੱਦੀਆਂ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਹੀ ਵੇਖਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪ ਭੀ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਵਾਲੀ ਟੋਕਰੀ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਚੁੱਕੇ-ਕਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਸੀ ਜੋ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਕਿਣਕੇ ਕਿਣਕੇ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਰੋਵਰ ਗੁਰੂ-ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਭੌਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇਸ਼ਕ-ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੋਮਾ ਬਣਦਾ ਗਿਆ, ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਸੱਚਖੰਡ ਬਣਦਾ ਗਿਆ।

ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ

ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ-ਰਚਨਾ ਦੇ ਮੂਲ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤੱਤ ਅਕਾਸ਼ (ਈਥਰ) ਹੈ। ਇਹ ਤੱਤ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜ਼ੋਰੇ ਜ਼ੋਰੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਵੇਖਣ ਸੁਣਨ ਆਦਿਕ ਕ੍ਰਿਆ ਇਸੇ ਤੱਤ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਈਥਰ (ਅਕਾਸ਼) ਮਾਨੋ, ਇਕ ਬੇਅੰਤ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਈਥਰ ਸਾਰੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕਿਣਕੇ ਕਿਣਕੇ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰ ਵਿਚ ਫੇਮ ਮਾਰਿਆਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਲਹਿਰਾਂ ਉੱਠਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਚੁਫੇਰੇ ਖਿੱਲਰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਈਥਰ (ਅਕਾਸ਼) ਵਿਚ ਲਹਿਰਾਂ ਚਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਲਹਿਰਾਂ ਚੁਫੇਰੇ ਖਿੱਲਰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਚੁਫੇਰੇ ਅੱਪੜਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਕਾਸ਼ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜ਼ੋਰੇ ਜ਼ੋਰੇ ਵਿਚ ਭੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਜਲ ਦੇ ਜ਼ੋਰੇ ਜ਼ੋਰੇ ਵਿਚ ਭੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਬੋਲਣ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਚਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਚੁਫੇਰੇ ਨਿੰਗਰ-ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਜਾ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਲ ਵਿਚ ਭੀ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਈਥਰ (ਅਕਾਸ਼) ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀਆਂ ਇਹ ਲਹਿਰਾਂ ਚੁਫੇਰੇ ਕੰਪਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਅਤੇ ਜਲ ਦੇ ਜ਼ੋਰੇ ਜ਼ੋਰੇ ਵਿਚ ਕੰਬਣੀ ਛੇੜਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਇਕ ਲੁਕਵੇਂ ਨਿਯਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਚੁਗਿਰਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਛੱਟਿਆਂ ਨਾਲ, ਮਾਨੋ, ਧੁਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲਹਿਰਾਂ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਜਲ ਦੇ ਕਿਣਕੇ ਕਿਣਕੇ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਰਖਾ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਇਹ ਭੇਤ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਖੋਜੀਆਂ ਨੇ ਲੱਭ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ।

ਈਥਰ (ਅਕਾਸ਼) ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਭੀ ਜਾ ਠੋਕਰਾਂ ਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚੁਗਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅੱਪੜਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਅਕਾਸ਼ੀ ਲਹਿਰਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਲੂਣਾ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਹ ਕੇਂਦਰ ਦੇ

ਨੇੜੇ ਅੱਪੜਦਾ ਹੈ, ਵਧੀਕ ਪ੍ਰਬਲ ਲਹਿਰਾਂ ਵਧੀਕ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪਾਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਂਦਰੀ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਰੋਮ ਰੋਮ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਪਵਿੱਤਰ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਵਿਚ ਝੁਮਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਹੁੰਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਨੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ, ਜੋ ਅੱਗੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਅਕਸੀਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੱਚਖੰਡ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਦਾਤਾਰ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਹ ਆਪ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜ਼ਰੋ ਜ਼ਰੋ ਵਿਚ ਜਲਵਾ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਉਹਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ।

ਇਸੇ ਹੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪੰਨਾ 149 'ਤੇ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਵੱਸੋਂ ਵਧਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਰੋਵਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਭੀ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਾਮ ਭੀ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਗਏ। ਜਿਹੜਾ ਸਰੋਵਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਸੰਨ 1588 ਵਿਚ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰ' ਰੱਖਿਆ। ਪਰ ਅਜੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਸਰੋਵਰ ਹੀ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਓਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭੀ ਬਣਨਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਕੱਢਕ ਸੁਦੀ 5 ਸੰਮਤ 1645 ਨੂੰ ਰੱਖੀ। ਤਦੋਂ ਈਸਵੀ ਸੰਨ 1588 ਸੀ ਤੇ ਅਕਤੂਬਰ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਹਰਿ ਮੰਦਰ' ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ-ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨੀਂਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਵਲੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਰਖਾਈ ਸੀ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਨ। ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਤੰਗ-ਦਿਲੀ ਤੇ ਪੱਖ-ਪਾਤ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਵਲੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਮ ਸ਼ੇਖ ਮੁਹੰਮਦ ਮੀਰ ਸ਼ਾਹ ਸੀ। ਇਹ ਖਲੀਫਾ ਉਮਰ ਦੀ ਬੰਸ ਵਿਚੋਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਸੀਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸੰਨ 1550 ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਮਰ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹਿੱਸਾ ਇਹਨਾਂ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ। 11 ਅਗਸਤ ਸੰਨ 1635 ਨੂੰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਬਰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਪਾਸ ਹਾਸ਼ਮਪੁਰੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਅੰਭਿਆਸੀ ਸਨ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਦਾ ਪਰਸਿੱਧ ਚੇਲਾ ਮੁੱਲਾ ਸ਼ਾਹ (ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ) ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਦਾ ਪੀਰ ਸੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਧਰਮ-ਕੇਂਦਰ ਬਣਨਾ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਚੱਲਣਾ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਭੀ ਬਣਨੀ ਹੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰੱਖ ਦਿਤਾ। 1570 ਵਿਚ ਅਰੰਭਿਆ ਗੁਰੂ-ਚੱਕ 1588 ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਣ ਗਿਆ।

(ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ)

ਹੁਣ ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਜੀ ਇਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਰੋਵਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸੋਚ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਗੰਧਲਾ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਭਾਗ ਤੀਜਾ ਦੇ ਪੰਨਾ 203-205 ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ

ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਪੰਥ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾਨ, ਕੇਸ ਦਾਨ, ਰਹਿਤ ਦਾਨ, ਬਿਬੇਕ ਦਾਨ, ਵਿਸਾਹ ਦਾਨ, ਭਰੋਸਾ ਦਾਨ, ਦਾਨਾਂ ਸਿਰ ਦਾਨ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਪੰਥਕ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਜਲ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਜਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਕੀਤੀ ਮੰਗ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਿਹੜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਹੈ? ਏਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲੇ ਜਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਦੱਸ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੋਂ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਆਸਾਂ ਉਮੀਦਾਂ ਦੇ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਗਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਕਈ ਵਾਰ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨਮਤਿ ਵਰਤ ਸਕਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੋ ਗਈ। ਆਪਣੀ ਮਤ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤ ਸਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਇਸ ਮੰਗ ਦੀ ਬੜੀ ਮਹੱਤਤਾ ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਮੰਨੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਤੋਂ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਜੀ) ਨੇਕੀ ਜਿਹੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਲਿਖ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚਲੇ ਬਾਕੀ ਸਰੋਵਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਉਚੇਚੇ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ:

(੧) ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਮਈ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਰਨ ਦਾ ਭੈ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(੨) ਰਾਮ ਸਰ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਣੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਵੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਵੀ।

(੩) ਬਿਬੇਕ ਸਰ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੋਂ ਬਿਬੇਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬਿਬੇਕੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਟਿਕਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

(੪) ਸੰਤੋਖ ਸਰ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾਲ ਆਤਮ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੰਡ ਛਕਣ ਦਾ ਉਮਾਹ ਜਾਗਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਤੋਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਝੋਂ ਰੱਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। 'ਬਿਨਾ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਕੋਊ ਰਾਜੈ॥'

(੫) ਕੋਲ ਸਰ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੋਂ ਇਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਚੇਟਕ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬੀਬੀ ਕੋਲਾਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹਿਆਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਕੇ ਲੈ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਇਹ ਸਰੋਵਰ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਹੈ) ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਤਮ-ਖੇੜੇ ਦਾ ਉਮਾਹ ਜਾਗਦਾ (ਉਚਧ ਕਮਲ ਬਿਗਸਦਾ) ਹੈ।

(‘ਅਰਦਾਸ’, ਸਫਾ ੨੫੩)

ਇਸ ਮਨਮਤਿ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਥਵਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਕਦੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਧਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਤੀਰਥ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬੜੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬੜਾ ਪੱਕਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨੋ-ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁਧਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਮਨ-ਇੱਛੇ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂ-ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬੰਦਨਾ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ

ਜਦ ਗੁਰੂ-ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਹਿੰਦੂ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਜਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਦੇ ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕਈ ਫੁਰਮਾਨ ਅਸਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਹੋਰ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਹਨ। ਫਿਰ ਕੀ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਤੀਰਥਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੀਰਥ ਆਪ ਸਿਰਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ? ਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੂ-ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਘਟਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਰੱਬਕ ਆਪਣੇ ਸਿਰਜੇ ਚਸ਼ਮਿਆਂ (ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ, ਰੋਹਤਾਸ, ਤਿ੍ਰਬੋਣੀ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਲਾਹੌਰ ਆਦਿ) ਸਰੋਵਰਾਂ, ਖੂਹਾਂ, ਬਾਉਲੀਆਂ ਆਦਿ 'ਤੇ ਲੈ ਆਂਦੀ ਜਾਵੇ? ਕੀ ਇਉਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ ਨਿਸਫਲ ਕਰਿਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ (ਜੀ) ਨੇ ਆਪ ਅਜਿਹੇ ਤੀਰਥ ਥਾਪ ਲਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਲ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਰੱਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆ ਬਿਰਾਜੀਆਂ ਸਨ? ਕੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਿਰਫ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸੀ? ਕੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਜੋ ਕੁਝ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਲਿਖਦੇ ਸਨ, ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ? ਕੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਕ ਡਰਾਮਾ ਹੀ ਸੀ? ਕੀ ਗੁਰੂ-ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ-ਘਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਚਸ਼ਮਿਆਂ, ਸਰੋਵਰਾਂ, ਬਾਉਲੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ ਫਲਾਦਾਇਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਮੰਨ ਕੇ ਅਸੀਂ ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਘੋਰ ਬੇਅਦਬੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ? ਕੀ ਪੰਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕਿਸੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਜਾਂ ਅਸਾਂ ਕਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸ਼ਨਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ?

ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਜਿਹੜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕਰਨੀ ਭੁੱਲੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਿੱਖ ਨੇ, ਮੰਗ ਦੇ ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਘੜ ਲਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਘਾਲਣਾ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਹਿੰਦੂ ਤੀਰਥਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਮੰਸਿਆ, ਪੁੰਨਿਆ, ਸੰਗ੍ਰਾਂਦਾਂ ਆਦਿ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਗੁਰੂ-ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਸਰੋਵਰਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਵਧਦੀਆਂ ਹੀ ਗਈਆਂ।

ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੀ ਦੋਸ਼? ਰਾਗੀਆਂ ਤੋਂ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਸੁਣੀਏ-**ਰਾਮ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨਾਵਾਰੇ** - ਕਿ ਹੇ ਰਾਮ! ਸਾਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾ ਅਤੇ ਫਿਰ- **ਬਿਖਿਆ ਮਲੁ ਜਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨਾਵਹੁ**- ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਵੀ ਏਹੀ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮਾਇਆ-ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਾਂਵੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਹੀ ਭਰੋਸਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਨਿਸਫਲ ਹੀ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਸਰੋਵਰਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰੋਵਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਿਆਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਦੁਖਦਾਈ ਭੁਲੇਖੇ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਬੜੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਇਤਿਹਾਸ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਤੁੰਗ, ਗੁੰਮਟਾਲਾ ਅਤੇ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੰਮਤ 1621 ਵਿਚ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚਲੀ ਨੀਵੀਂ ਥਾਂ ਵਿਚ ਤਾਲ ਖੁਦਵਾਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਸੰਮਤ 1631 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਏਥੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਬੱਧਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੱਕ ਰੱਖਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਤਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸੰਮਤ 1638 ਵਿਚ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮਦਾਸਪੁਰਾ ਰੱਖਿਆ। ਸੰਮਤ 1643 ਵਿਚ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ 1 ਸੰਮਤ 1661 (ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਣੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਾਗਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਰ-ਕੰਵਲਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸਾਗਰ ਜਿਸ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਐਨ ਵਿਚਕਾਰ ਆ ਬਿਰਾਜਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਾਮਦਾਸਪੁਰ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੋ ਗਿਆ। (ਭਾਵ, ਸੰਨ 1604 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜੋਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੀ।)

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਕਰਣ ਵਿਚ ਵੀ ਬੜੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਪੁਤ੍ਰ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। **ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੁ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਹਿ॥** ਕਿਸੇ ਨਾਸਵੰਤ ਅਥਵਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਕਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੁੱਢੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਲੱਗਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਅਟੱਲ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਕਰ ਦੇਣਾ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁਟਲਤਾ ਹੈ। ਆਉ, ਹੁਣ ਰਾਮਦਾਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਲਈਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਾਂ:

ਸੇਵਹੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਮੁੰਦੁ ਅਥਾਹਾ॥

ਪਾਵਹੁ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਪਨੁ ਲਾਹਾ॥

ਬਿਖਿਆ ਮਲੁ ਜਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਰਿ ਨਾਵਹੁ

ਗੁਰ ਸਰ ਸੰਤੋਖੁ ਪਾਇਆ॥੮॥੫॥

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ, ਭਾਵ ਸੰਮਤ 1596 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਰੋਵਰ ਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਂ ਪਤਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚਲੇ ਕਈ ਧਰਮ ਆਗੂ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਕਰਦੇ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਬ ਉੱਚਤਾ ਸਿਰਫ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਮੰਨਣ ਦੀ ਅਨੌਖੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਅਗਿਆਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਅਥਵਾ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਹੀ ਮਿਥ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਖੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ ਚੌਥੇ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਸਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਨਗਰ ਵਸਾਉਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇਹ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਇਹ ਥਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨੋ-ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਕਰਾਮਾਤੀ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇਮਕੁੰਟ 'ਤੇ ਤਪੱਸਿਆ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਕਿੱਪੁ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਅਥਵਾ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਦੀ ਕਥਾ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰਖ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਚੌਥੇ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੱਕ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੰਜਵੇਂ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਰਾਮਦਾਸਪੁਰਾ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਰੱਖਿਆ? ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਆਰੰਭ ਸੰਮਤ 1621 ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਮਤ 1645 ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਜਲ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਉਸ ਦਿਨ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਿਨ (ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ 1, 1661) ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਾਗਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਰਾਮਦਾਸਪੁਰੇ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਿਰਮੂਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸ਼ੰਕੇ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ:

(ੳ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੰਮਤ 1621 ਵਿਚ ਤਾਲ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਨਾ ਰੱਖਿਆ?

(ਅ) ਕੀ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਹ ਡਰਾਮਾ ਕੀਤਾ ਸੀ?

(ੲ) ਕੀ ਸੱਚ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨਾ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਨਹੀਂ?

(ਸ) ਕੀ ਜਿਨ੍ਹ ਮਨਿ ਹੋਰੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ ਸਿ ਕਾਢੇ ਕਚਿਆ॥੧॥ ਜਿਹੇ ਪੱਕੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹਾ ਸੋਚਣਾ ਬੱਜਰ ਪਾਪ ਨਹੀਂ?

ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਹੀ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਟੱਲ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮਝਣੀ ਇਕ ਝਮੇਲਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਕੇਵਲ ਮਾਤਰ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਕਰਾਮਾਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਕੋਈ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

(ਬਿਪੁਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ,
ਭਾਗ ਤੀਜਾ, ਪੰਨਾ 20੩-20੫)

ਟਿੱਪਣੀ

ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਈ ਅਸਾਧ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਇਕ ਘਟਨਾ ਸੰਬੰਧੀ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ 'ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਮਿਤੀ 30 ਨਵੰਬਰ 2002 ਵਿਚ ਗੈਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਰੋਗ ਦੇ ਠੀਕ ਹੋਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਛਪੀ ਸੀ। ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੌਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਤੱਤ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਆਮ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਡੂੰਘੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਬਿਪਰਵਾਦ ਦਾ ਭੂਤ ਚਿੰਬੜਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਬਿਪਰਵਾਦ ਦੀ ਚਾਲ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਜੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਸਿਰਫ਼ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਬਿਪਰਵਾਦ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਮਨੋਰਥ ਜਾਂ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੰਨ ਲਉ ਅੱਜ ਬਿਪਰਵਾਦ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਜੀ ਦਾ ਮਕਸਦ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ- 'ਕਹੀਂ ਪੇ ਨਿਗਾਹੋਂ ਕਹੀਂ ਪੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ'। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਜੀ ਦੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਰਾਮ ਰਾਮ ਬਗਲ ਵਿਚ ਛੁਰੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ: ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਵਾਂਗ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇ ਰਹੇ ਵੀਰ ਵੀ ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਮਕਸਦ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਧੜਾ ਪਾਲ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਲੇਖ ਅੰਦਰ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸੂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਕੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਰਫ਼ਾ ਦਫ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਆਪ ਹੀ ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਕੰਵਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਯੂਥ ਨੇਤਾ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਪੰਜੋਲੀ ਰਾਹੀਂ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੀ.ਏ. ਸ. ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਰਾਹੀਂ ੯ ਜੁਲਾਈ ਤਕ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਪਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਹੁਣ ਇਹ ਵੀਰ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸੂਲ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀਆਂ ਅਕਲਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਆਪ ਆਪਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਥੱਲੇ ਸੋਟਾ ਫੇਰ ਕੇ ਵੇਖਣ ਕਿ ਜਿਸ ਪੀ.ਏ. ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਧਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਿਸ਼ਵਤ ਕੇਸ ਅੰਦਰ ਇਹ ਲੋਕ ਪਾਣੀ ਪੀ ਪੀ ਕੇ ਕੋਸਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਉਸੇ ਪੀ.ਏ. ਰਾਹੀਂ ਗੱਲਬਾਤ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਫਿਰ ਇਹ ਲੋਕ ਬਾਬਾ ਧਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੇਸ ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਕੀ ਕਰਨ ਗਏ ਸਨ? ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਨੂੰ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਕੀ ਫਿਰ ਜਥੇਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਵਧੀਆ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣ ਜਾਣਾ ਸੀ? ਜਦਕਿ ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਛੇਕਣ ਸਮੇਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪੈਨਸਿਲਵੇਨੀਆ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਦੇ 12 ਜੁਲਾਈ ਦੀ ਅਜੀਤ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੈਂਪਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਤਾਂ ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਦੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਆਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਢਿੱਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਅਤੇ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇ-ਇਨਸਾਫ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਸ. ਕਾਲਾ ਅਫ਼ਗਾਨਾ ਤੇ ਉਸਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਵੀਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪੈਂਤੜੇਬਾਜ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਕਸਦ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ।

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਚਲਦਾ)